

ŽIVOTNÍ ÚROVEŇ NA POČÁTKU 50. LET MINULÉHO STOLETÍ

- po celou dobu promítat obrázek „Více vyrábíme, lépe žijeme“ a připomínat jej
- vytvořit dvě skupiny studentů
- první skupina dostane text 1, druhá skupina dostane text 2
- studenti si prostudují příslušné texty a poté s nimi seznámí druhou skupinu
- poté všichni dohromady stručně formulují, jak se lišila životní úroveň v USA a Československu v 1. polovině 50. let
- všichni se snaží objasnit příčinu rozdílů

15 minut

-
- učitel oznámí, že je 4. února 1953 a průměrná hrubá měsíční mzda činí 948,- Kčs
  - každý student si vybere lístek osoby, kterou bude reprezentovat
  - poté učitel každému dá samolepku (17 ks OK, 3 ks NEŽÁDOUCÍ – soukromý zemědělec, knihovnice a řidič zásobování) a studenti si ji nalepí na prsa
  - od učitele si studenti vyzvednou potravinové lístky (ti NEŽÁDOUCÍ žádné lístky nedostanou – jsou politicky nespolehliví)
  - v prostoru označeném OBCHOD (VÁZANÝ TRH / VOLNÝ TRH) provedou nákup (položky a množství budou sděleny později) (!!! někdo může nakupovat pouze na volném trhu !!!)
  - učitel rozdá studentům kartičky, na nichž je uvedená částka znamenající jejich momentální hotovost
  - na tabuli promítnout nákup – co mají koupit a jaké množství
  - nákup se provede pouze hypoteticky – odtrhnou a odevzdají lístky a odečtou si peníze, které utratili (každý si zapíše, kolik peněz mu po nákupu zbylo)

otázky pro studenty:

Jakých lístků je na tiketu nejvíce?

35 minut

Kterých je naopak nejméně a proč právě těch?

Dovedli byste takto žít, když dnes jste zvyklí na dostatek a přebytek základních surovin a potravin?

-
- učitel oznámí, že je 3. června 1953 a byla uskutečněna měnová reforma
  - učitel rozdá studentům kartičky, na nichž je uvedená částka znamenající jejich úspory v bance
  - každý si spočítá, kolik by si mohl koupit za své úspory:
    - litrů benzínu
    - kilogramů cukru
    - kilogramů chleba
  - na tabuli promítnout převodní tabulku a každý student si spočte, kolik peněz mu zbylo na účtu po reformě
  - znovu si každý spočítá, kolik by si mohl koupit za své úspory benzínu, cukru a chleba
  - pustit video Měnová reforma (Ve stínu) a odkázat na text „Měnová reforma 1953“ (zde připojen na konci pracovního listu)

30 minut

VÍCE VYRÁBÍME, LÉPE ŽIJEME

TEXT 1

Pro americké domácnosti začínal nový a jednodušší věk, příjemný život bez potu. „Nikdy předtím toho nebylo tak mnoho za tak málo peněz,“ psal Life v roce 1954. Poppy Cannonová, která tehdy psala o vaření, vřele souhlasila: „Nikdy dřív nemělo tolik lidí k dispozici tolik věcí,“ soudila v roce 1953 a srovnala klíč k novému americkému snu s otvírákem na konzervy. Napsala, že Američané objevili kouzlo, cosi jako „sezame, otevři se bohatství a osvobození... Osvobodme se od nudy, od prostoru, od práce i od vlastní nezkušenosti“. Nikdy takové množství lidí neutrácelo tak vysoké částky za takové množství drahých věcí a tak snadno, jako to dnes dělají Američané,“ referoval časopis Fortune v říjnu 1956 v chvalozpěvu na hospodářství poháněné spotřebou, nazvaném „To je ale země!“. Nastala doba nebývalé hojnosti, věk zázračných kuchyňských a domácích přístrojů, stále výkonnějších, avšak nikdy dražších než jejich předchůdci – opačně to fungovalo jen v automobilovém průmyslu, jinde ceny úspěšných výrobků naopak klesaly: spotřebitel kupoval víc za méně peněz. Lidé z reklamy se stávali novými hrdiny či antihrdiny amerického života. Začaly se o nich psát romány a natáčet filmy.

... Nová mladá generace Američanů odvrhovala zvyky rodičů a sama sebe definovala prostřednictvím své hudby. Rodiče s tím nemohli nic dělat: tato nová generace měla jak peníze, tak nová levná zařízení, díky nimž mohli hudbu poslouchat. Byla to nová, bohatší Amerika. Elvis Presley všechno spustil v roce 1955, po deseti letech vzácné a široce založené prosperity střední třídy. A právě teenageři z té prosperity těžili nejvíc. Nevěděli prakticky nic o velké hospodářské krizi ani o válce, která přišla po ní. Neměli žádné instinkty, které by je vedly k šetrnosti. Dříve, když američtí teenageři vydělali nějaké peníze, použili svých výdělků většinou k tomu, aby vypomohli rodičům nebo si je dali stranou k hrazení studia, popřípadě si je schovali na něco, co si už dlouho toužebně přáli, třeba baseballovou rukavici či kolo. Jenže teď, když v zemi vznikla nová střední třída, vznikla jako vedlejší produkt i zcela nová spotřebitelská vrstva: mládež. Pro tuto novou rokenrolovou subkulturu už nebyli důležitými vzory starostové, radní nebo rodiče. Nahrazovali je diskžokejové, kteří mládeži potvrzovali její práva na nezávislost a odváděli teenagery za rockovými hrdiny.

HALBERSTAM, David. Černobílé desetiletí: padesátá léta a Spojené státy. Praha, 2002.

TEXT 2

„Ve městě vypukla panika ... Nebylo chleba. Od rána stály před obchody fronty a debatovaly – patrně o stěžejních pravdách marx-leninského katechismu ... Zdenka dnes stála půldruhé hodiny ve frontě na chleba. Žije se nám lépe a radostněji!“

Zápisky brněnského spisovatele Čestmíra Jeřábka, únor 1951

„Obložený chlebíček tu stojí 9 Kčs, párek s hořčicí 22 Kčs, kilogram zrnkové kávy 800 Kčs, čaje 1 600 Kčs, rýže 300 Kčs, cukru 140 Kčs, uherského salámu 1 000 Kčs a podobně. O horentních cenách hadrovitých konfekčních obleků, bot, nevkusných hraček atd., ani nemluvím. Ceny ledniček stouply proti předloňskému roku asi o 80 %, a jsou horší kvality. Fantastické jsou ceny koberců: představují asi desetinásobek cen z roku 1938. A nejobyčejnější bytové zařízení stojí celé jmění. Ubozí mladí lidé, kteří si dnes zakládají domácnost!“

Čestmír Jeřábek o otevření nového obchodního domu v Brně, září 1950

„Ty fronty! ... Takové nebývalo vidět ani za první, ani za druhé světové války! Dnes jsem si v jednom obchodě na Masarykově třídě vybojoval v nepopsatelné tlačenci půl kilogramu cukru – za sedmdesát korun!“

Čestmír Jeřábek, únor 1953

„Bída znamenitě stoupá. Na polích hnije nesklizená vojtěška, krávy chcípají hladem, ze státního statku u Chotouně se od 120 krav odevzdává 100 litrů mléka denně! Není pivo, nejsou brambory, není mléko, občas se nedostane chleba, začali nám vypínat proud – ale celý týden se trénuje na vojenskou parádu. V Holešovicích se co chvíli zastaví provoz, aby tanky mohly jezdit ulicemi nahoru a dolů.“

Deníkový záznam prof. Josefa Charváta, květen 1953

NÁKUP

1 kg polohrubé mouky

1x chléb (1,5 kg)

2 kg vepřového masa

1 kg cukru

250 g sádla (tuku)

1x pánské polobotky

ceny před měnovou reformou a po ní (od 1. 6. 1953)

druh zboží	ceny zboží		
	staré ceny		nové ceny
Cukr 1 kg	15		14
Máslo 1 kg	80		44
Vepřové maso 1 kg	46		30
Hovězí maso 1 kg	38		20
Mléko 1 litr	10		2
Mouka 1 kg	18		5
Chléb 1 kg	8		2,80
Pánský oblek	1 800		500
Dámské šaty	1 000		620
Pánská košile	250		70
Benzín 1 litr	20		6

MĚNOVÁ REFORMA 1953

h o t o v o s t	
0 – 300 Kčs	5:1
300 Kčs a více	50:1
v k l a d y	
0 – 5 000 Kčs	5:1
5 000 – 10 000 Kčs	6,25:1
10 000 – 20 000 Kčs	10:1
20 000 – 50 000 Kčs	25:1
50 000 Kčs a více	30:1

Týkalo se to ale jen vkladů do 15. května 1953.

Vklady uskutečněné po 15. květnu se přepočítávaly v poměru 50:1.

Členové KSČ měli samozřejmě kurz 5:1

a navíc jejich směřované částky nepodléhaly žádné hranici.

Ve prospěch státu propadly:

- úspory na "vázaných vkladech" (byly zablokované při měnové reformě v roce 1945)
- náhrady za znárodnění majetku
- životní pojistky, na které si lidé platili po celý život

ОБСНОД

VÁZANÝ TRH

druh zboží	ceny zboží	
	vázaný trh	
Cukr 1 kg	15	
Máslo 1 kg	80	
Sádlo 1 kg	58	
Vepřové maso 1 kg	46	
Hovězí maso 1 kg	38	
Salám 1 kg	70	
Mouka 1 kg	18	
Chléb 1 kg	8	
Rýže 1 kg	70	
Pánský oblek	1 800	
Dámské šaty	1 000	
Pánská košile	250	
Pánské polobotky	400	

VOLNÝ TRH

druh zboží	ceny zboží	
		volný trh
Cukr 1 kg		140
Máslo 1 kg		450
Sádlo 1 kg		450
Vepřové maso 1 kg		260
Hovězí maso 1 kg		260
Salám 1 kg		500
Mouka 1 kg		38
Chléb 1 kg		16
Rýže 1 kg		300
Pánský oblek		6 000
Dámské šaty		3 000
Pánská košile		1 000
Pánské polobotky		3 000

učitelka na ZŠ (47 let)	ředitelka dětského domova (38 let)	soustružník (26 let)	zemědělec v JZD (37 let)
řidička tramvaje (28 let)	zdravotní sestra (31 let)	horník (47 let)	předseda OV KSČ (54 let)
úřednice (50 let)	členka JZD (66 let)	soukromý zemědělec (71 let)	obvodní lékař (42 let)
knihovnice (22 let)	prodavačka v Ovoce-Zelenina (35 let)	ředitel závodu (40 let)	voják z povolání (34 let)
dělnice v továrně (42 let)	učitelka v MŠ (54 let)	řidič zásobování (29 let)	novinář (19 let)

hotovost u sebe

učitelka na ZŠ (623,- Kčs)	ředitelka dětského domova (747,- Kčs)	soustružník (327,- Kčs)	zemědělec v JZD (116,- Kčs)
řidička tramvaje (101,- Kčs)	zdravotní sestra (147,- Kčs)	horník (841,- Kčs)	předseda OV KSČ (5.124,- Kčs)
úřednice (664,- Kčs)	členka JZD (133,- Kčs)	soukromý zemědělec (42,- Kčs)	obvodní lékař (883,- Kčs)
knihovnice (52,- Kčs)	prodavačka v Ovoce-Zelenina (151,- Kčs)	ředitel závodu (959,- Kčs)	voják z povolání (217,- Kčs)
dělnice v továrně (51,- Kčs)	učitelka v MŠ (413,- Kčs)	řidič zásobování (330,- Kčs)	novinář (417,- Kčs)

úspory v bance

<p>učitelka na ZŠ (11.348,- Kčs)</p>	<p>ředitelka dětského domova (127.224,- Kčs)</p>	<p>soustružník (791,- Kčs)</p>	<p>zemědělec v JZD (3.782,- Kčs)</p>
<p>řidička tramvaje (38,- Kčs)</p>	<p>zdravotní sestra (1.290,- Kčs)</p>	<p>horník (12.850,- Kčs)</p>	<p>předseda OV KSČ (289.493,- Kčs)</p>
<p>úřednice (21.457,- Kčs)</p>	<p>členka JZD (16.254,- Kčs)</p>	<p>soukromý zemědělec (17.234,- Kčs)</p>	<p>obvodní lékař (21.416,- Kčs)</p>
<p>knihovnice (2.014,- Kčs)</p>	<p>prodavačka v Ovoce-Zelenina (1.291,- Kčs)</p>	<p>ředitel závodu (31.331,- Kčs)</p>	<p>voják z povolání (10.472,- Kčs)</p>
<p>dělnice v továrně (7.410,- Kčs)</p>	<p>učitelka v MŠ (11.187,- Kčs)</p>	<p>řidič zásobování (2.616,- Kčs)</p>	<p>novinář (314,- Kčs)</p>

	staré peníze	nové peníze		staré peníze	nové peníze
úspory v bance			úspory v bance		
litrů benzínu			litrů benzínu		
kg cukru			kg cukru		
kg chleba			kg chleba		
	staré peníze	nové peníze		staré peníze	nové peníze
úspory v bance			úspory v bance		
litrů benzínu			litrů benzínu		
kg cukru			kg cukru		
kg chleba			kg chleba		
	staré peníze	nové peníze		staré peníze	nové peníze
úspory v bance			úspory v bance		
litrů benzínu			litrů benzínu		
kg cukru			kg cukru		
kg chleba			kg chleba		
	staré peníze	nové peníze		staré peníze	nové peníze
úspory v bance			úspory v bance		
litrů benzínu			litrů benzínu		
kg cukru			kg cukru		
kg chleba			kg chleba		

Zdroje:

http://www.totalita.cz/vysvetlivky/ref_menova_1953.php

[http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_m%C4%9Bnov%C3%A1_reforma_\(1953\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ceskoslovensk%C3%A1_m%C4%9Bnov%C3%A1_reforma_(1953))

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/menova-reforma-1953/>

propagandistický plakát – http://budejovice.idnes.cz/foto.aspx?r=budejovice-zpravy&c=A130902_144729_budejovice-zpravy_khr&foto=KHR4d9eef_PlakAt_Vice_vyrabime_lepe_zijeme.jpg

přídělové lístky – http://www.smirice.eu/dokumenty/potravin_listky.htm

MĚNOVÁ REFORMA 1953

PŘEDEHRA

Pouhých pět let stačilo komunistům, aby přivedli vyspělou a válkou nepříliš poškozenou československou ekonomiku na pokraj hospodářského krachu. Neracionální hospodářský systém a nesmyslné ideologické zásahy do ekonomiky vytvořily obrovský státní dluh.

Sedm let po válce existoval ještě přidělový lístkový systém a vedle něho volný prodej, kde ale byly ceny několikrát vyšší. Zboží a služby, které stát nedokázal zajistit, doplňoval černý trh. Neúnosnost této situace si začali brzy uvědomovat i představitelé státu.

O zrušení přidělového systému a podobě peněžní reformy se rozhodlo v listopadu 1952. Projekt vypracovala skupina odborníků vedená Václavem Hůlou ve spolupráci se sovětskými poradci. Před veřejností byly přípravy přísně tajeny, peníze se tiskly v Sovětském svazu.

Základní politická rozhodnutí učinil prezident republiky Klement Gottwald, a v okruhu jeho nejbližších spolupracovníků se také všechny informace soustřeďovaly. Reforma neměla řešit jen ekonomické problémy státu, měla také citelně postihnout "zbytky kapitalistických živlů". Důvodů bylo několik:

- v oběhu bylo málo peněz
- hodně lidí (především boháči) mělo hodně peněz a komunistický režim jim je chtěl sebrat
- stále existoval (již od 2. světové války) přidělový systém, díky čemuž paralelně s volným trhem fungoval i trh černý, který byl navíc silnější

Plán se začal realizovat už v lednu 1953 vyhláškou ministerstva vnitřního obchodu, která stanovila, kdo má nárok na odběrní poukázky a potravinové lístky a může nakupovat levně na vázaném trhu a komu to nebude z politických důvodů dovoleno. Až do vydání této antihumánní vyhlášky mohli na přidělovém vázaném trhu nakupovat všichni.

AKCE "KULOMET"

Ani velmi přísné utajení nezabránilo, aby v polovině května 1953 nepronikly na veřejnost informace o přípravě měnové reformy a lidé začali houfně skupovat zboží. Nepomohlo ani lživé prohlášení prezidenta Antonína Zápotockého, že československá měna je pevná a žádná reforma nebude.

V sobotu 30. května 1953 už nebylo co prodávat, regály zely prázdnou. V 15 hodin byl ozbrojeným složkám Lidových milicí přečten rozkaz k bojové pohotovosti a zahájení akce s krycím názvem "Kulomet":

"Soudruzi příslušníci Lidových milicí, dnes bude v rozhlase a v zítřejším denním tisku zveřejněno usnesení vlády republiky Československé a Ústředního výboru Komunistické strany Československa... Všichni členové strany, zvláště pak příslušníci Lidových milicí, ozbrojené to pěti strany, postaví se do bojové pohotovosti za prosazování tohoto usnesení... Zajistěte vzorné provedení všech rozkazů a uložených úkolů! Kupředu, kupředu, zpátky ni krok!"

V 17 hodin byly všechny obchody uzavřeny a premiér Viliam Široký seznámil veřejnost v rozhlasovém projevu s rozhodnutím vlády. Měnovou reformu označil za velký úspěch pracujícího lidu. Kurs nové koruny bude nyní pevně vázán na sovětský rubl – nejpevnější měnu na světě. Ceny, mzdy a důchody se sníží v poměru 5:1.

Občané byli měnovou reformou zcela ožebračeni – státní podniky, které stály před krachem, byly rázem oddluženy. Ministr financí Jaroslav Kabeš označil reformu za "nástroj třídního boje", západní tisk za "velkou peněžní loupež".

druh zboží	ceny zboží	
	vázaný trh	volný trh
Cukr 1 kg	15	140
Máslo 1 kg	80	450
Sádlo 1 kg	58	450
Vepřové maso 1 kg	46	260
Hovězí maso 1 kg	38	260
Salám 1 kg	70	500
Mouka 1 kg	18	38
Chléb 1 kg	8	16
Rýže 1 kg	70	300
Pánský oblek	1 800	6 000
Dámské šaty	1 000	3 000
Pánská košile	250	1 000
Pánské polobotky	400	3 000

Podrobnosti byly zveřejněny v nedělním Rudém právu. Občané si mohli od pondělí 1. června do čtvrtka 4. června vyměnit staré peníze za nové.

- Za 300 starých korun dostali 60 nových (v poměru 5:1), každá další koruna nad 300 už byla měněna v poměru 50:1.
- Výhodněji byly přepočítávány vklady ve Státní spořitelně nebo ve Státní bance.
  - V poměru 5:1 bylo přepočteno celých 5.000 korun
  - částky nad 5.000 do 10.000 v poměru 6,25:1
  - částky nad 10.000 do 20.000 v poměru 10:1
  - částky nad 20.000 do 50.000 v poměru 25:1
  - vklady nad 50.000 v poměru 30:1.

Týkalo se to ale jen vkladů do 15. května. Vklady uskutečněné po tomto datu se přepočítávaly v poměru 50:1. Členové KSČ měli samozřejmě kurz 5:1 a navíc jejich směňované částky nepodléhaly žádné hranici.

Ve prospěch státu propadly:

- úspory na "vázaných vkladech" (byly zablokované při měnové reformě v roce 1945)
- náhrady za znárodnění majetku
- životní pojistky, na které si lidé platili po celý život.

V obchodech bylo možné ještě určitou dobu nakupovat zboží za nové ceny také starými penězi v poměru 50:1.

druh zboží	ceny zboží			
	vázaný trh	volný trh	nové peníze	staré peníze
Cukr 1 kg	15	140	14	700
Máslo 1 kg	80	450	44	2 200
Vepřové maso 1 kg	46	260	30	1 500
Hovězí maso 1 kg	38	260	20	1 000
Mléko 1 litr	10	300	2	100
Mouka 1 kg	18	38	5	250
Chléb 1 kg	8	16	2,80	140
Pánský oblek	1 800	6 000	500	25 000
Dámské šaty	1 000	3 000	620	31 000
Pánská košile	250	1 000	70	3 500
Benzín 1 litr	20	550	6	300

BOUŘE

V pondělí ráno se na mnoha místech protestovalo. Shlukování lidí na závodech přerostlo v řadě případů ve stávky. Pro všechny akce byla charakteristická jejich živelnost a spontánní vypuknutí. Jejich délka se pohybovala od půl hodiny do osmi hodin. Někde stávkovaly celé závody, jinde jen několik dílen či provozů. Stávkovalo se v desítkách podniků po celé zemi (např. v Motorunionu České Budějovice, TOS Čelákovice, Tatře Kopřivnice atd.)

DŮSLEDKY MĚNOVÉ REFORMY

Tato měnová reforma v režii KSČ nebyla ničím jiným, než obrovskou zlodějnou na československých občanech. V jejím důsledku tak došlo k poklesu kupní síly, střadatelé byli poškozeni, taktéž i živnostníci a obchodníci, kteří přišli o provozní kapitál. Celkově lze shrnout, že měnová reforma v roce 1953 se značně podílela na, již probíhajícím, poklesu životní úrovně.

Nelze ani opomenout skutečnost, že komunisté měnovou reformu provedli bez souhlasu Mezinárodního měnového fondu, tudíž byly porušeny základní závazky. Vyloučení Československa z této organizace roku 1954 tak bylo učiněno i díky „okradení“ československého národa.